

ВЪРА и ДЪБЛО

Бюлетин на II Каварненска енория на храм „Св. вмчк Георги“

брой 3 (47), година X, юни 2024 г.

Раздава се даром

Основан е през м. декември 1940 г.

ИСИХАСТКИТЕ МОНАШЕСКИ ЦЕНТРОВЕ В ПАРОРИЯ И СРЕДНОВЕКОВНАТА БЪЛГАРСКА ДЪРЖАВА ПРЕЗ XIV В.

Интересът към средновековните монашески центрове в Парория и връзката им със средновековната българска държава е напълно оправдан. Манастирите са били един от големите духовни и културни центрове на Балканския полуостров, в който са пребивавали монаси от Византия, България, Сърбия и Влашко; в тях се е пишела и преписвала богослужбена литература, което дава основание да се твърди че тук е съществувал и скрипторий; много тесни са били връзките на манастирите с техния основен покровител – Търновския царски двор в лицето на цар Иван Александър, но и с император Андроник III, цар Стефан Душан и влашкия владетел Николае Александру.

Основател на манастирската общност в Парория е св. Григорий Синаит. Житието му е написано едва няколко години след неговата смърт от любимия му ученик – св. патриарх Калист, след което много бързо, в началото на втората половина на XIV в., е преведено на български език. Това показва огромното уважение, на което се радвал св. Григорий от страна както на най-висшите църковни кръгове във Византия, така и в българската църква. Този респект е бил напълно оправдан – св. Григорий е бил наставник на редица личности от най-висшия клир на Константинополската църква като патриарх Калист, патриарх Исидор I, Давид Дисипат и др., както и на тримата велики български духовни водачи св. Теодосий Търновски, св. Ромил Видински и св. Роман Търновски.

Св. Григорий Синаит е и този, който възражда исихазма на Атон, обучава редица ученици в монашеската република и като исихастски учител основава манастирските общности в Парория. Като исихаст той предизвиква пнева на много от именуите на Атонските манастири и дори е съден от прота на Атон. Това е важно обстоятелство и не е прецедент – подобни ситуации на напрежение и сблъсъци между киновити и анахорети са известни на Атон още от IX в. Но именно като исихастски учител той обучава и своите български ученици; така чрез него исихазмът прониква в средновековната българска държава, където получава бурно развитие през втората половина на XIV в. Така „моделът Парория“, който са възприели св. Теодосий Търновски, св. Роман Търновски и св. Ромил Видински, се пренася в България и Сърбия, и то в най-бурното време за балканските народи през средновековието – нашествието на османските турци и унищожаването на техните държави. Значимостта на монашеските общности в Парория за култур-

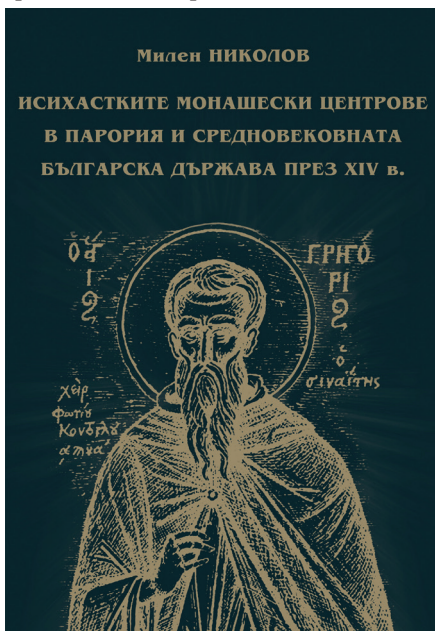
ния и духовен подем през XIV в. не само във Византия и България, но и в другите балкански държави, е отбелязана отдавна в специализираната литература. Но темата е сравнително добре изследвана предимно от чуждестранни автори; в България тя не е получила своето подобаващо й място в историческите изследвания. Най-важните проучвания в тази посока, и то само на нейни отделни аспекти, са дело на Васил Киселков, Георги поп Аянов, Йордан Андреев, Мария Спасова, Димитър Кенанов, Драгомир Лалчев, Николай Кочев. Липсват обобщаващи изследвания по темата, а по различните й съставни проблеми има твърде разминаващи се мнения. Последното е особено видно например при този за локализацията на манастирските общности в Парория.

Друг важен и неизследван съответстващо на значимостта му проблем е свързан с политиката на търновския царски двор към земите на днешното българско Южно Черноморие. Следствие именно на тази политика е покровителството на манастирите на св. Григорий Синаит от страна на цар Иван Александър – покровителство, което е факт именно през 30-50-те години на XIV в., когато властта на българския владетел по тези земи е неоспорима.

Всъщото време сме свидетели на известен вакуум по отношение на информацията за св. Григорий в изследванията на български език – за разлика от изследванията за него в Гърция, Русия, Италия и др. Една от причините за това положение се дължи на факта, че неговото житие не е преведено на български език; а именно в него се съдържат редица ценни данни, които са и единствените известни до този момент извори за изясняването на основни проблеми като местоположението на манастирите в Парория и ролята на българския цар Иван Александър за тяхното създаване и царската му протекция през цялото им съществуване.

Нагрупването по темата на исторически изследвания и добитите данни от новите анализи на използваните исторически извори, както и анализът на неизползваните до този момент, породиха необходимостта от разработването на едно обобщаващо изследване, чиято цел е изясняване на ролята на монашеските центрове в Парория през XIV в. в културния и духовен живот в България и Византия, представяне на връзката им с българския царски двор и пренасянето на „модела Парория“ като културен и духовен център в земите на средновековната българска държава.

д-р Милен Николов

Издание на РИМ – Бургас, 2024

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА ИСИХАЗМА ДО XIV В.

Думата „исихазъм“ произхожда от гръцката дума „ἡσυχία“ (исихия), която буквално означава „спокойствие, покой, безмълвие“. Тази дума обаче в никакъв случай не е никакъв синоним на „мълчание“; тя е натоварена с много по-дълбок смисъл, който отразява покоя в сърцето и в ума на молещия се.

Много хора днес смятат, че исихазмът е най-общо казано християнско духовно движение. Това в никакъв случай не оповаря на истината. Исихазмът е само една от формите на монашески живот, който изцяло е посветен на молитвата чрез спазване на определени норми и методи на молене, водещи до личен кон-

такт (съзерцание) с нетварна, Божествена светлина или същност.

Днес понятието „исихазъм“ се употребява в няколко аспекта или с други думи, то може да има няколко смисъла. При първия от тях обикновено се има предвид опшелнически начин на живот на монасите, чиято цел е съзерцанието и молитвата. Вторият се отнася до практикуването на „Иисусовата молитва“, и пряко свързания с нея особен, психофизически начин на молене на исихастите. На трето място, под „исихазъм“ днес се разбира и богословието на св. Григорий Палама (т.нар. „паламизъм“), в което централно място заема учението за несътворената божествена

енергия и светлина. Паламизмът защитава и обосновава практиката на „Иисусовата молитва“. И най-накрая, терминът „политически исихазъм“ означава съвкупност от социално-културни и религиозни идеи, които се зараждат във Византия през XIV в. и имат за цел да реформират Църквата и монашеството чрез възвръщане на изконните християнски ценности по начина, по който ги разбират и представят първите Опци на църквата още от III-IV в.

Различните смислови оттенъци на понятието задължават още в началото да уточним, че по-нататък под „исихазъм“ ще имаме предвид най-вече първите две значения – опшелническият начин на живот на исихастите и техният метод за молитва.

Тези, които избират пътя към Бог и се обричат единствено на негова служба, като спазват строг аскетизъм, наричаме с общото име монаси. Думата произлиза от гръцката *μόνος* и означава буквално „сам“. Но в най-старата християнска литература, монасите са назовани по различни начини: *θεραπευταί* (терапевти) – букв. „обработващи“ (в см. – „обработващи душата“); *ικέται* – умолители; *ἀσκηταί* – упражняващи се; *φιλόσοφοι ἀναχωρηταί* – философи-анахорети, т.е. опшелници, обичащи мъдростта; *ῥησάστοι* – безмълвници; *κοινοβίωται* – общо живеещи, общежитийни монаси; *ἐρημιτολόγισται* – живеещи в пустинята, пустинножители; *ιδιόρρητοι* – особено живеещи монаси.

Всички монаси са строги аскети. Монашеството като цяло, и особено исихастите в частност, са неразривно свързани с крайния аскетизъм, като исихазмът същевременно е в особена връзка с явлението, което наричаме анахоретство. Аскетите (от гръцката дума *ἀσκέω* – извършвам изкусно, упражнявам) чрез определени методи като пост, обричане и отказ от житейски ценности и удоволствия, се стремят към придобиването на християнски добродетели, а отгук и достигане на религиозно-нравствено съвършенство. Анахоретите (от гръцки – *ἀναχωρητής*) са опшелниците, които водят аскетичен начин на живот. Аскети са всички, които се обричат на въздържане и борба с плътта, но анахоретите са тези, които практикуват аскетизма в усамотение, самостоятелно, далеч от хората. С други думи, анахоретите са аскети, но аскетите не е задължително да бъдат анахорети.

Корените на исихазма водят именно към подвизите на най-ранните анахорети от края на III и IV в., които същевременно са и едни от най-тачените опци на православната църква – св. Павел Тивейски, св. Антоний Велики, св. Евагрий Понтийски, св. Макарий Египетски и др. Първите двама светци са първите известни монаси в историята на църквата, създатели на монашеството въобще. В този смисъл, исихазмът произхожда от представителите на най-ранната форма на монашески живот, която, както казахме вече, е опшелничеството (анахоретството). Самото явление е познато още в Стария завет. Мойсей, Елисей и особено пророк Илия се усамотявали в пещери и планини по поръка на Бог. Но в Новия Завет присъства като идеален анахорет и една от централните фигури от Евангелието – св. Йоан Кръстител, най-великият от хората, родени от жена по думите на самия Иисус Христос. Тук той е представен като краен опшелник и твърде суров аскет. Св. Йоан живеел съсем сам в пустинята и се хранел с див мед и скакалци. Самият Иисус Христос също отишъл в пустинята, в която постел в продължение на 40 дена и 40 нощи.

В този смисъл в Священото писание опшелническият и

аскетичен идеал в лицето на старозаветните пророци, Йоан Кръстител и самия Иисус Христос не само присъства, но вече е придобил и конкретна форма.

Умерената форма на аскетичния живот е избрана от много обикновени вярващи още в зората на християнството, но имало и по-сурови аскети. В края на I в. в Римската община имало много хора, които доброволно се отказвали от брак и запазвали целомъдрие през целият си живот, отказвали се от имуществото и спазвали строго въздържане по отношение на храна и напитки. Един от съветите на Игнатий Антиохийски гласи – всеки, който може, да пази своето девство в чест на Тялото Господне. Аскетите били дълбоко уважавани в християнските общини; в църквите те се нареждали заедно с презвитерите.

В същото време е имало и опшелници, които живеели в пusti и отдалечени места, пустини, планини. Те били и крайни аскети. Един от тях бил епископът на Йерусалим – Нарцис, който прекарал много години в пустинята, събуждайки удивление сред своите съвременници.

Желанието за опшелничество било продиктувано най-вече от призива на Иисус Христос към самоотричане. Според мнението на руския учен Карсавин този призив влязъл в известно противоречие с друпни идеали на ранните християни. Според него постепенно духовните водачи на християнските общини се принуждавали да се грижат все повече за клира, растели ежедневните им задължения към църквата, и по този начин не се изпълнявал завета на Иисус Христос за апостолическата мисия на християните. От една страна, опшелниците не можело да бъдат апостоли, от друга – не можели да бъдат нормални членове християнските общини. Водещ пример за тях е бил живота на св. Йоан Кръстител и думите на Иисус Христос за самоотричане и именно това наложило специфичния им начин на живот.

Всъщност св. Йоан Златоуст формулира много изчистено това положение по следният начин: „Св. Йоан Кръстител нямал нужда от дом, от завивки, от маса, и въпреки това водел ангелски начин на живот“. Това била идеалът на анахорета.

До средата на III в. писмените сведения за опшелници са епизодични. Но от втората половина на века и през целия IV век опшелническото монашество се разраства с небивала сила. Именно този период днес се счита за първия етап от развитието на исихазма. Това етохално явление е обусловено до голяма степен от историческите обстоятелства. От средата на III в. в Римската империя започнали особено жестоки тонения на християните. При императорите Деций, Валериан, Диоклециан и Лициний (през 250-251 г., 257-258 г., 303 г. и 315 г.) огромна маса от християни били принудени да избягат от домовете си и да се крият в пустините и планините. Този процес е документиран особено добре в Египет. Много от бегълците записали от глад, жажда, диви зверове; част от тях след тоненията се завръщали, но други оставали в пустошта. По такъв начин Египет станал люлката на монашеството и то на този тип монашество, което в най-пълна степен отразява първоначалното значение на исихазма – съзерцателната, опшелническа форма на живот, при която монахът сам, със собствени усилия, може да достигне до реално състояние на общуване с Бог – нещо, което формулират столци години по-късно св. Григорий Синаит и св. Григорий Палама.

др. Милен Николов

ЖИВОТ И ДЕЛО НА СВ. ГРИГОРИЙ СИНАИТ

Св. Григорий Синаит е роден в с. Кукул, близо до Клазомене (дн. град Килизман, Република Турция), в околностите на Смирна (дн. Измир, Република Турция). Родителите му „се ползвали с почести и богатства“ и е възможно да са били местни аристократи. Родената година на светеца не е известна, въпреки че предложена дотук е такава са многобройни. Изглежда тя трябва да се постави около 1275-1280 г. Като дете Григорий Синаит е бил отвлечен при един от турските набези. Според житиеписеца му това е станало в годините, когато Андроник II Палеолог е вече император, т.е. след 1282 г. Днес знаем, че около 1284-1285 г. Андроник прекратил финансирането на военния флот на Византия, което довело до рязко увеличаване на турските нападения над Византийските територии. Около 1292-1294 г. той съкратил и сухопътната войска. Така че турското нападение, при което Григорий Синаит е отвлечен, следва да се датира в периода 1290-1295 г.

Младият Григорий заедно със семейството си бил отведен близо до Лаодикей. Има няколко града с това име, но най-известни са

два от тях. Първият е на северното крайбрежие на Сирия, дн. град Латакия, а вторият – в Мала Азия (близо до дн. Денизли). Според италианския учен А. Рипо става въпрос за Лаодикей в Мала Азия. Тук Григорий пребивава известно време заедно със своите родители и братя. Благодарение на местните жители-християни, които събрали средства, пленниците били откупени и освободени. Не е ясно какво става с близките на Григорий, но самият той отива на о-в Кипър. Това е достатъчно ясно указание, че по това време е на не по-малко от 17-18 години и може да предприеме такава самостоятелна стъпка. В Кипър той за кратко време си създал име на благочестив човек. Тази информация е известна на патриарх Калист не от самия Григорий Синаит, а от Лъв Кипърски – така е според изричното сведение на житиеписеца. Има мнение, че Лъв е едно от имената на патриарх Григорий Кипърски. Това се опровергава от едно по-късно писмо на Никифор Григора до Григорий Акиндий, според което Лъв Кипърски е реално съществуваща личност, различна от патриарх Григорий. Той лично е разговарял с патриарх Калист и несъмнено му е споделил сведения, казани му от

кипърци за времето, когато св. Григорий Синаит е пребивавал на острова. В житието на св. Григорий Синаит Лъв Кипърски е описан като мъдър и учен човек, който умее много добре да говори.

В Кипър младият Григорий се срещнал с неизвестен по име монах, който живеел в отшелничество и безмълвие. Именно от него Григорий получил монашеско расо и изглежда – първите си знания за исихазма. След кратко време решил да посети манастира „Св. Екатерина“ на Синайската планина. Тук той е приел пострижението и заживял като обикновен монах. Според патриарх Калист той бил твърде ревностен в своите задължения, изпълнявал всички възложения му поръчения и, както казва житиетписецът, не може да се опише неговият свършен начин на живот. Ежедневната му храна се състояла само от хляб и вода. Основните му задължения били в кухнята и пекарната на манастира, като освен постоянната молитва през деня, той се молел и пеел псалми и нощем. Тези сведения Калист е добил от очевидец на начина на живот на Григорий Синаит – от неговия най-стар приятел и ученик, монаха Герасим, с когото изглежда се запознали в манастира.

Григорий пребивавал не само в обителта. Много пъти той се усамотявал в планината и извършвал поклонение – тук според Стария завет, на върха на Синай, Мойсей общувал с Господ и именно тук той получил скрижалите с Божиите заповеди.

Освен всичко останало младия монах бил и много добър калиграф. Същевременно, той четял постоянно книги от манастирската библиотека и особено много – Стария и Новия завет. В много разговори той демонстрирал своята ученост и ерудиция и изглежда, именно поради това се стигнало до състояние, което преследвало и в бъдеще Григорий Синаит – останалите монаси в манастира го възневили заради качествата му. Поради тяхната завист и интриги, не желаейки да влиза в разпри, Григорий напуснал манастира заедно с приятеля си Герасим. Тук той живял в продължение на повече от три години и поради престоя си на това място получил своето прозвище „Синаит“. Кога точно Григорий е напуснал манастира не е известно. Изглежда, това е било около 1307–1309 г.

От Синай Григорий и приятелят му се отправили на поклонение в Иерусалим, а след това с кораб се добрали до о-в Крит, в мястото наречено „Добрите пристанища“. Съществува мнение, че тези пристанища са в южната част на острова. От текста на житието става ясно, че те нямали намерение да се заселяват на Крит, но поради бурите и лошото време Григорий и Герасим започнали да си търсят постоянно място за отшелничество. В крайна сметка те намерили една пещера и се заселили в нея. Тук се отдали на извънреден аскетизъм и започнали да „се борят

сами със себе си“. Храната им се състояла само от хляб и вода и то в такова количество, че да не умрат от глад. От крайните (но доброволни!) лишения Григорий и Герасим отслабнали твърде много, кожата им избледняла, и в крайна сметка изгубили до такава степен физически сили, че не могли да вървят.

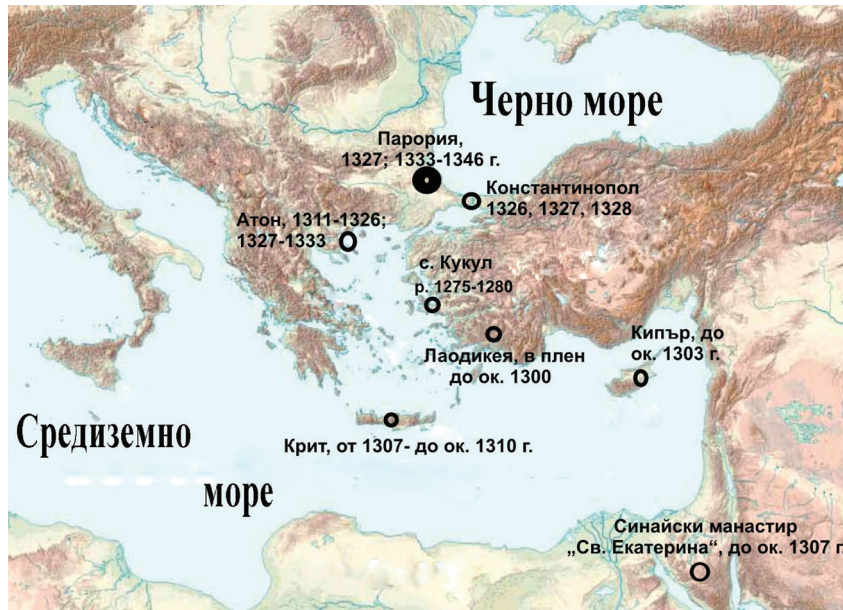
Този извънреден аскетизъм според житиетписеца бил предиктуван от представата на Григорий Синаит, че чрез практику-

ването му ще достигне до състояние на съзерцание. Според мен това показва, че той е имал пълна представа за това състояние, но представата теоретическа, не и практическа. Изглежда в манастирската библиотека той е чел за съзерцанието, за истинската („умната“) молитва, но в манастира вече е нямало учител-практик, който да го въведе в подобна методика. Затова, той и Герасим, изглежда се отдали на подобен начин на живот ръководени, само от трудовете на ранните исихасти и имайки само теоретическо познание, се надявали да достигнат

описаното в ръкописите състояние на съзерцание, без никакъв практическо опит. Именно това довело до тяхното пълно физическо изтощаване.

В този момент, „подбуден от Светия дух“, един стар отшелник на име Арсений посетил двамата млади монаси. Изглежда, че новината за отшелничеството и аскетическите подвизи на Григорий и Герасим достигнала до него, посредством местните жители и той побързал да се запознае с тях. Арсений е описан като много възрастен мъж, с богат опит в отшелничеството и в теорията и практиката на исихазма. След като се запознали, тримата започнали разговор за молитвата, съзерцанието, безмълвието. Арсений попитал Григорий защо прави това – т.е., защо се е отдал на крайни лишения. Григорий разказал за своето бягство от света, за желанието му за отшелничество и за изпитанията, които доброволно избрал, заради любовта си към Бога. След този отговор Арсений казал нещо неочаквано „Чедо, – казал той, – всичко, за което ми разказа, нашите отци и учители наричат делание (ποίησις, със значение – вършене, трудене, в смисъл на външна страна на даден процес, практика. Противоположно е на „умно делание“, т.е. система от извършване на осъзнати и изпитани действия, които довеждат до целта съзерцание – бел. моя, М.Н.), но не и съзерцание“. Разбрал че срещу него стои истински учител-практик, Григорий започнал да моли Арсений да го обучи и в крайна сметка постигнал целта си – старият монах му предал всички свои знания, които изглежда включвали и психосоматическия начин на молене.

д-р Милен Николов

Пъттуванията на св. Григорий Синаит

И ВСЕ ПАК, КАКВИ СА ИСИХАСТИТЕ?

Днес темата за исихазма не е особено популярна в България. Напротив, забелязва се неразвиране или по-скоро нежелание за задълбочаване на познанието от страна както на широката кръг читатели, така и на други специалисти, с изключение на учениците с много тесни интереси в областта на богословието и средновековната история и култура. Разбира се, не бива да пропускаме наличието на факта, че достъпната информация днес на български език е сравнително малко.

За да илюстрирам това положение споменавам, че наскоро прочетох статия в български ежедневник от един изтъкнат наш историк от СУ „Св. Климент Охридски“, в която той възкликваше, че българите „били като исихасти – били вторачени само в собствения си път“. Подобно отношение е необяснимо. Има множество убедителни аргументи и свидетелства в полза на това, че исихазмът е с много дълбоки корени, започващи от зората на монашеството, а

неговите първи представители от това време са едни и от първите отци на Православната църква. През XIV в. исихастиите обновяват обществената духовност в България, Византия, Сърбия, Влашко, чрез възраждане на християнските ценности, проповядвани именно от тези първи християнски учители. Така че исихастиите не са личности, които целят само собственото си спасение. Напротив, те показват ярък стремеж за обществена реформация на първо място с личния си пример; а дали чрез това обновление те не виждат изхода от кризата на Балканите вследствие на турското нашествие? Тази идея изглежда днес, от дистанцията на времето абсолютно адекватна – обществото да се консолидира и да получи вътрешни сили, с които да противопостави на приближавашата катастрофа. При мерите за работата на исихастиите, насочена към духовната чистота и обществените нужди са многобройни – делата на патриарсите Атанасий I и Филотей Кокин, публичните проповеди на Исидор

Бухара, дейността на св. Григорий Синаит и св. Григорий Палама и мн. др. Да си припомним, че исихастите са целили първо да реформират самото духовенство чрез връщането му към конкретните му задължения, свързани с работата с паството. Действително, самият св. Григорий Синаит е изобявял публичността и е обичал твърде много усамотението, но никога не е отказвал да обучава ученици. Нещо повече, виждайки ораторска дарба в своите последователи, той им забранявал да се замонашват и настоявал да проповядват, понеже считал, че това е много по-важно за хората, отколкото личното спасение. Подобно е и отношението на св. Григорий Палама към Филотей Кожин. Св. Ромил Видински, който също обичал отшелничеството, никога не отказвал да изнася беседи. За тези хора личното спасение е било важно, но те изглежда много добре са си давали сметка, че и обществото трябва да се промени, като именно отгук да дойде ресурсът, който ще му позволи да се реформира и вследствие на това дори да противостои на турската заплаха. Тази кауза – за чистотата на нравите и вътрешната консолидация, големите исихастски учители на XIV в. са отстоявали твърдо и праволинейно.

Исихастите учители са били и изключителни ерудити. Тяхната ученост и образование е посочвана дори от техните най-големи противници, сред които са Григорий Акиндин и Никифор Григора. Така че те били интелектуалци на най-високо ниво в пълния смисъл на думата, запознати прекасно както с античната философия, така и с богословието на християнските автори.

В исихастските центрове е кипяла и сериозна книжовна дейност. Исихастите са четели много и книгите са били на голяма почит, за което имаме изрични известия.

Днес има мнения, че именно исихастите били виновни за лесното завладяване на Балканите от страна на турците, понеже споровете с Варлаам и борбата им за чистотата на вярата, противостояща на уклona към уния с Рим, разделили византийското, че и българското общество. Личното ми мнение е, че това, възможно най-малко казано, не отговаря на истината. Унищожението на балканските държави се дължи на самата сила на османските турци, тяхната военна организация и дисциплина и многобройната им армия. Тази мощ контрастира ярко с положението в България и Византия – могъщи някога държави, разединени обаче от вътрешните процеси в обществото от най-ниското социално стъпало до най-високото. Но тази неконсолидираност не може да се обясни просто със слабостта на балканските царства. Много често днес забравяме, че в основата на тази немощ, вътрешното разединение е само ефект, следствие от редица причини, които са обусловени не само от конкретните политически обстоятелства, но и от една общоевропейска катастрофа – чумната епидемия, която нанася силен удар не просто върху демографското развитие на Балканите; тя нанася съкрушително поражение на духа на средновековния човек, който вследствие на масовия мор се чувства изоставен дори от Бог.

Впрочем нека да припомним, че българите много по-ожесточено са отстоявали своята независимост, отколкото Византия например. Двама български принцове, Михаил Асен и Иван Асен IV, умират на бойното поле или от ранни, получени от сражения с турците. Но за това вина нямат исихастите. Нужно е в този смисъл да припомним още няколко факта и събития, развили се още в края на XIII в. Когато св. Григорий Синаит е на десетина години, а св. Григорий Палама едва е бил роден, византийският император Андроник II поради липса на ресурси намалява драстично армията и буквално унищожавя византийския флот. Към началото на XIV в. почти цяла Мала Азия е била заета от изтиканите от изток от монголите турски племена, които много бързо създават собствени държави – бейлици. Усещайки слабостта на Византия, те постъпателно опустошават и отнемат нейните територии. Виждайки това състояние на нещата, много добре разбирайки че съдбата на Византия е заложена на карта и въпреки това, за да осъществят амбициите

те си, великият domestik и впоследствие император Йоан Кантакузин наема турци и ги хвърля като своя армия на Балканите. Този пример е възприет и от императрица Ана Савойска, че дори и от цар Иван Александър. Именно подобна намеса на външни сили се оказва паубна за Балканите. Но това са политически решения, удовлетворяващи лични борби и амбиции, като не се взема предвид, че се приема по-голямото зло за сметка за нищожното добро (което е същевременно много условно). Това „добро“ всъщност представлява императорска корона на една малка гърцка държавица, каквато е била Византия по това време. Но нека да повторим – това са политически решения. Исихастите нямат нищо общо с това!

Позволявам си да направя малко отклонение. В средата на XIV в. в Западна Европа вече тече втората Стогодишна война между Франция и Англия. Френските рицари са най-добрите в Европа, Франция е най-многолюдното (14 милиона население) и развито кралство на континента. В същото време населението на Англия е само 2 милиона. Войната се води освен от френските васали на английския крал, основно от войски от Англия, прекарани с кораби от острова – с много по-малка численост, въпреки. След няколко десетки години, в които превесът на силите се колебае, в първите десетилетия на XV в. успехът е изцяло на страната на англичаните. Едва когато през 1429 г. се появява личността на Жана д'Арк, френското общество се обединява и френските армии успяват да свалят обсадата на Орлеан и да спечелят битката при Пате.

Приблизително по същото време на Балканите има друга любопитна и твърде показателна ситуация. През 1443 г., в планините на Албания, Георги Кастриоти – Скендербег, отхвърля своята васална зависимост от османските турци и цели 25 години, до смъртта си, успява не просто да спре, а да разгромява всеки път турските армии, понякога водени лично от султаните Мурад II и Мехмед II Фатих (завоевателят на Константинопол). Всъщност, до 1571 г. Албания не е окончателно превзета от турците, благодарение на единството на самите албанци, които с изключителна воля не са допуснали вътрешно разединение и така са запазили своята независимост почти двеста години след България.

Тези два примера илюстрират как вътрешното обединение на едно общество е силата, която му позволява да устои пред всякакви опасности. Именно това е липсвало на Византия, България и останалите балкански държави, които, силно обезлюдени вследствие на чумата и постоянните битки с турците, а и помежду си, просто не успели пред по-силния. Затова е абсолютно неадекватно да се сочат исихастите като някакви виновници за тази драма. Напротив, показахме че именно те са действали за вътрешната консолидация в България и Византия. Нужно е да припомним, че в Търново св. Теодосий Търновски и св. Евтимий са били стълбовата на обществото. Теодосий според житието му е бил призоваван едва ли не като окончателен съдник при църковните събори в българската столица, като дори българският патриарх е пренебрегнат заради него, а Евтимий остава в паметта на българския народ като организатор на защитата на Царевград Търнов, покорен на 17 юли 1393 г. Но дори и след като турците влизат в града, отново патриарх Евтимий е постоянен защитник на населението пред новите му господари.

д-р Милен Николов

Милен Николов е български историк и археолог, доктор по средновековна българска история. Ръководител на проучванията на крепостите Русокастро и Порос, както и на редица археологически обекти в Ахтопол, Созопол, Поморие и Котленската планина. Автор е на 4 книги и близо 100 научни статии, студии и съобщения, посветени на определени проблеми от средновековната история и археология на българската държава и Византия.

храм „Св. вмчк Георги“

9650 Каварна, ул. „Г. С. Раковски“ 2, тел.: 0570 82584

Основател на енорийския бюлетин: **о. Василий Яков**
Идея за възстановяване на изданието, съставител и издател:
Атанас Димитров – АтаДим, редактор: д-р Ивана Радонова,
предпечатна подготовка: Бисер Стоянов
ISSN 2535 – 0455

Египът на „Вяра и Дело“ търси съмишленици и подкрепа! Всеки желаещ може да помогне по най-удачния за него начин: писане на статии, репортажи, пътеписи, преводи, разпространение на бюлетина и др. За нас ще е радост присъединяването на всеки от вас! Ще се радваме и да споделяме своите умения и заедно да придобиваме нови. Всяка помощ е добре дошла, а всеки помощник – част от богатата съкровищница на сърцата.

За повече информация – dompro@abv.bg, 088 9289387.

Може да четете напълно безплатно броевете на „Вяра и Дело“ в интернет – https://hristianstvo.bg/?page_id=3307